

OBILJEŽJA POČINITELJA NASILNIČKIH DELIKATA NA PODRUČJU PRIMORSKO – GORANSKE ŽUPANIJE OBZIROM NA POVRAT¹

Irma Kovčo

Visoka policijska škola

Policijska akademija

MUP RH

Ivan Katalinić

PU Zadarska

MUP RH

SAŽETAK

U radu se naglašava opasnost nasilničkih delikata (naročito onih usmjerenih na život, tijelo i imovinu – ubojstva, silovanja, razbojništva) te neophodnost razvijanja strategija i korištenja istraživanja u svrhu predikcije nasilničkog ponašanja u budućnosti, tj. prevencije specijalnog povrata nasilnika. Cilj rada odnosi se na sagledavanje obilježja ličnosti i ponašanja te aktivnog socio-ekonomskog statusa počinitelja ubojstva, razbojništva i silovanja s područja Primorsko-goranske županije te utvrđivanje razlika obzirom na povrat počinitelja. Dobiveni rezultati potvrđuju postojeće svjetske spoznaje o obilježjima počinitelja nasilničkih delikata što ukazuje na potrebu adaptacije i institucionalizacije programa koji su u praksi nekih suvremenih zemalja dali očekivane rezultate.

Ključne riječi: nasilnički delikti, Primorsko-goranska županija, prevencija povrata

1. UVOD

Kaznena djela ubojstva, silovanja i razbojništva predstavljaju samo jedan dio ukupnog nasilničkog ponašanja, dio koji ima možda najstrašnije posljedice pa je iz tog razloga najatraktivniji za istraživače jer se njima na neki način naglašava opasnost nasilničkog ponašanja. Nasilje je dio realiteta suvremenog svijeta, dio koji je uvijek bio prisutan i koji će vjerojatno i u budućnosti biti konstanta. Iluzorna je ambicija o apsolutnom smanjenju nasilničkog ponašanja ljudi, realnije je govoriti o kontroliranju ove izuzetno negativne društvene pojave.

Suvremeni pristup tretiranja nasilničkih delikata u svijetu podrazumijeva jedan promišljeni

znanstveni, stručni i praktični pristup kojem glavna značajka neće biti nasilje. Nasilju se može pristupati na različitim razinama - na razini prevencije, na razini uočavanja, odnosno detekcije, na razini policijskog postupanja, na razini sudskog tretmana i na razini tretmana u penalnoj ustanovi. Mogućnost rada na umanjenju nasilničkog ponašanja na različitim razinama podrazumijeva da djelatnici različitih društvenih instanci posjeduju potrebna znanja i vještine koja im to i omogućavaju. U tom smislu Kemshall (1999) navodi kako osoblje koje je uključeno u rad s nasilnicima ili s potencijalnim nasilnicima treba poznavati sljedeće:

- teorije nasilničkog ponašanja

¹ Rad je dio studije pod nazivom "Sociodemografska i fenomenološka obilježja nasilničkog kriminaliteta punoljetnih počinitelja na području Primorsko-goranske županije".

- rezultate empirijskih istraživanja
- osobne i situacijske čimbenike koji su najčešće povezani s nasilničkim ponašanjem i kako su oni međusobno povezani
- učinkovite načine upravljanja nasilničkim ponašanjem, posebno potencijalni doprinos znanja iz kliničke psihologije i kognitivno osnovanih intervencija.

Svrha ovakvih edukacija je razvoj znanja i prikladnih vještina.

Vrlo često spominjani termin u suvremenoj kriminološkoj literaturi je termin predviđanja-predikcije nasilničnog ponašanja. Osnovna ideja vodilja svih istraživanja i svih teoretskih promišljanja je upravo mogućnost pronalaženja onih znanja koja će nam omogućiti da njihova praktična primjena dovede do smanjenja nasilničnog ponašanja u određenom društvu. Nasilničko ponašanje predstavlja posebno interesantnu temu za istraživače koji se bave predviđanjem ljudskog ponašanja. Lucas (1993) navodi kako premda postoje poteškoće u predviđanju nasilničnog ponašanja, postoje određene informacije koje nas mogu upozoriti na potencijalno nasilje. To su sljedeće:

- koja je osnovna stopa nasilničnog ponašanja među ljudima sa sličnim obilježjima onima koji imaju potencijalni napadači
- koji su aktualni izvori stresa u okolini te osobe
- koje su potencijalne žrtve nasilničnog ponašanja i kako su one dostupne
- koja sredstva za počinjenje nasilja osoba ima (dostupnost oružja).

Različita istraživanja su izlučila mnoge faktore koji se smatraju predikcijskim za nasilničko ponašanje. Osnovna demografska svojstva koja se vezuju uz nasilničko ponašanje su sljedeća:

- postojanje nasilničnog ponašanja u prošlosti
- mladi neoženjeni muškarci
- nizak socioekonomski status
- mijenjanje prebivališta
- povijest specifičnih vrsti mentalnih bolesti

Osim ovih demografskih obilježja, vrlo često se navode neka osobna obilježja i neki stavovi koji mogu voditi u nasilničko ponašanje. To su sljedeći:

- nezadovoljene fizičke potrebe
- nezadovoljene emocionalne i potrebe osobnog identiteta što vodi do želje za dokazivanjem
- premještanje ljutnje iz prošlih situacija u trenutne situacije
- osjećaji, stavovi i očekivanja prema određenim osobama, ustanovama, službama.

Previđanje nasilničnog ponašanja u budućnosti je zapravo prevencija kriminalnog povrata ili recidivizma. Sama činjenica postojanja povrata govori o neučinkovitosti postojeće društvene reakcije na kriminalitet. Po intenzitetu povrata (koji ima brojne definicije, a za potrebe ovog rada ga shvaćamo u najširem smislu kao ponovno počinjenje kaznenog djela) se, na neki način, može suditi o usmjerenju društva u smislu filozofije koja stoji iza društvene reakcije na kriminalitet. Iluzorno je, naravno, razmišljati o apsolutnoj prevenciji povrata kao i apsolutnoj prevenciji kriminaliteta. Ako uzmemo u obzir postojanje profesionalnih delinkventata (Singer, 1996) tada znamo da se radi o sistemu vrijednosti koji se razlikuje od onog prosocijalnog i teško je očekivati da će kazna (koja se percipira kao poslovni rizik) imati snagu odvraćanja od delinkventnog ponašanja u budućnosti. Počinitelji nasilničkih delikata sa poviješću nasilničnog ponašanja su posebno opasni (u smislu budućeg nasilničnog ponašanja) jer se radi o osobama u čijem sistemu vrijednosti nasilje ima važnu pozitivnu ulogu. Nasilje je dozvoljeno ponašanje, nasilje može biti i obrazac ponašanja. Kod takvih osoba je najmanje vjerojatno da će kazna imati bilo kakav preventivni učinak. Dapače, može samo predstavljati obrazloženje za nasilničko ponašanje u budućnosti.

Ne čudi, stoga, postojanje cijelog niza specijaliziranih programa za rad s ovisnicima u inozemstvu. Znatno dio ovih programa se realizira u penalnim institucijama, a evaluacija postojećih programa svjedoči o učinkovitosti kognitivno bihevioralnih programa za počinitelje nasilničkih delikata (Kovčo, 1997). U hrvatskoj stručnoj javnosti postoji svijest o potrebi ovakvih programa, no različite (nadamo se) trenutne okolnosti ne dozvoljavaju njihovu institucionalizaciju.

2. METODOLOŠKI OKVIR RADA

2.1. Cilj rada

Cilj rada odnosi se na sagledavanje obilježja ličnosti i ponašanja te aktivnog socio-ekonomskog statusa počinitelja ubojstva, razbojništva i silovanja s područja Primorsko-goranske županije te utvrđivanje razlika obzirom na povrat počinitelja. Rezultati se analiziraju na manifestnoj (frekvencije) i latentnoj (diskriminativna analiza) razini.

2.2. Uzorak ispitanika i varijabli

Uzorak ispitanika ovog istraživanja čine one osobe koje su u periodu od 1985. do 1998. godine na području Primorsko-goranske županije počinile kazneno djelo ubojstva, silovanja ili razbojništva, a koje su do prve polovice 1999. godine pravomoćno osudene radi počinjenih kaznenih djela. Uzorak

čini 100 osoba i to 29 počinitelja ubojstva, 29 počinitelja silovanja i 42 počinitelja razbojništva.

Varijable koje označavaju osnovna obilježja ličnosti i ponašanja počinitelja su sljedeće: Dob počinitelja, Opća inteligencija, Opća educiranost, Emocionalna stabilnost, Ekstraverzija, Dominantnost, Agresivnost, Samokritičnost, Radne navike, Nezrela ličnost, Poremećaj crta ličnosti, Neurotski poremećaji, Psihopatska struktura, Sklonost skitnji, Besposličarenje, Konzumiranje alkohola.

Analizirana obilježja aktivnog socioekonomskog statusa su sljedeća: Nacionalnost, Obilježja mjesta prebivališta, S kim počinitelj živi, Bračni status, Razvod, Broj djece, Obrazovanje ispitanika, Zaposlenje, Stambeni status, Kvaliteta stanovanja, Materijalne prilike, Odnosi u sadašnjoj obitelji.

2.3. Način prikupljanja i obrade podataka

Podaci o počiniteljima dobiveni su popunjavanjem anketnog lista konstruiranog za potrebe ovog istraživanja, a uvidom u sudske spise počinitelja.

Podaci su obrađeni u SPSS programu, a za potrebe cilja ovog rada korištena je multivarijatna metoda diskriminativna analiza. Kao kriterijska varijabla poslužila nam je varijabla ranije osuđivanosti počinitelja, a razlike obzirom na kriterijsku varijablu su provjeravane u dva seta varijabli: ličnost i ponašanje počinitelja i aktivni socio-ekonomski status.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

3.1 Deskriptivna analiza

Podaci o analiziranom uzorku počinitelja nasilničkih delikata s područja Primorsko-goranske županije daju sljedeću sliku o tim počiniteljima. Prezentirani su podaci na deskriptivnoj razini i to na način obilježja s najvišom frekvencijom:

- mlada dob (do 30 godina)
- prosječna inteligencija
- prosječna i slaba opća educiranost
- ispod prosječna emocionalna stabilnost
- ispod prosječna ekstraverzija
- prosječna dominantnost
- iznad prosječna agresivnost
- ispod prosječna samokritičnost

- urbano prebivalište
- žive s roditeljima, neoženjeni
- završena osnovna škola
- 54% zaposleni
- neriješeno stambeno pitanje
- prosječne materijalne prilike
- manje od jedne trećine su alkoholičari
- nešto manje od jedne polovice je ranije već osuđivano.

Navedeni podaci su vrlo slični prediktivnim faktorima koji se nalaze u stranim istraživanjima. Od ovih podataka nam se čini najznačajnijim istaknuti podatke o iznad prosječnoj agresivnosti počinitelja i ispod prosječnoj samokritičnosti. Obzirom da je agresivnost crta ličnosti, vjerojatnija korekcija ponašanja koje se veže uz nju može se očekivati u što ranijoj dobi osobe. Samokritičnost je također jedno obilježje koje predstavlja rezultantu nekih crta ličnosti, a koje se formira u procesu socijalizacije. Sve to nas upućuje na zaključak o kojem se primarna prevencija nasilničkog ponašanja treba fokusirati na obitelj kao prvi socijalizacijski mehanizam i osnovnu školu kao mjesto nadgradnje obiteljskog nasljeđa i eventualno korekcije istog. Preventivni sadržaji bi podrazumijevali smišljen i sistematiziran sustav pomoći i podrške obitelji i školi.

3.2. Diskriminativna analiza

Za potrebe cilja ovog rada, napravljena je diskriminativna analiza dvaju prostora varijabli: obilježja ličnosti i ponašanja počinitelja i obilježja socio-ekonomskog statusa. Kriterijska varijabla je varijabla ranije osuđivanosti koja je binarna što znači da je u svakom analiziranom setu varijabi teoretski moguće dobiti jednu diskriminativnu funkciju.

Tablica 1. Značajnost diskriminativnih funkcija

funkcija	kar. vrijednost	% varijance	kanonička korelacija	W lambda	χ^2	SS	P
1	.35	100,0	.51	.74	27,23	13	.0116

Ovom diskriminativnom analizom izlučena je jedna statistički značajna diskriminativna funkcija koja, dakle, svjedoči u postojanju statistički značajnih razlika u prostoru ličnosti i ponašanja počinitelja nasilničkih delikata, a obzirom na činjenicu ranije osuđivanosti počinitelja.

Tablica 2. Diskriminativni koeficijenti (X) i korelacije (S) varijabli s diskriminativnom funkcijom

varijabla	X	S
OPINTI	-.49	.08
OPEДУCI	.67	.39
AFEKTI	-.30	-.35
EMSTAB	-.60	-.10
EKSTRA	.11	-.00
DOMINA	.08	-.27
AGRESI	.53	.17
SAMKRI	.44	.44
RADNAV	.06	.15
NEZRLI	.77	.46
PORCRL	-.45	.04
NEUROP	-.03	-.05
PSIHOP	.06	.21

U kreiranju ove diskriminativne funkcije najznačajnije sudjeluju sljedeće varijable: opća educiranost, emocionalna stabilnost i agresivnost. Najbolju povezanost s izlučenom diskriminativnom funkcijom pokazuju sljedeće varijable: nezrela ličnost, samokritičnost, opća educiranost i afektotimija.

Tablica 3. Centroidi grupa

grupa	F
nije ranije osuđivan	-.50
ranije osuđivan	.68

Položaji grupnih centroida pokazuju da postoje statistički značajne razlike između osuđivanih i ranije neosuđivanih počinitelja i to na sljedeći način: uz počinitelje koji su ranije već bili osuđivani vezuju se podaci o nezreloj ličnosti, ispodprosječnoj samokritičnosti, vrlo slaboj općoj educiranosti te ispodprosječnoj afektotimiji.

Kao vrlo interesantne podatke u smislu eventualne prevencije ističemo podatke o ispodprosječnoj samokritičnosti i vrlo slaboj općoj educiranosti. Smatramo, naime, kako ovi podaci mogu biti od velikog značaja pedagoškom stručnom osoblju u osnovnim, ali i srednjim školama.

Slaba educiranost zasigurno nije obilježje koje možemo monokausalno promatrati u genezi nasilničkog ponašanja, no radi se o obilježju čiji je doprinos genezi nasilničkog ponašanja vrlo razumljiv. Osobe loše educiranosti vrlo često iskazuju određenu rigidnost u suočavanju s problemima što može biti jednostavno rezultat nepoznavanja nekih drugih mogućnosti i adekvatnih i mirotvornih opcija.

Druga diskriminativna analiza načinjena je u području aktivnog socioekonomskog statusa.

Izlučena je jedana statistički značajna diskriminativna funkcija koja pokazuje postojanje statistički značajnih razlika između analiziranih počinitelja obzirom na činjenicu njihove ranije osuđivanosti.

Tablica 4. Značajnost diskriminativnih funkcija

funkcija	kar. vrijednost	% varijance	kanonička korelacija	W lambda	χ^2	SS	P
1	.29	100,0	.48	.77	23,82	11	.0135

Tablica 5. Diskriminativni koeficijenti (X) i korelacije (S) varijabli s diskriminativnom funkcijom

varijabla	X	S
MJVRIZ	.38	.01
SKIZIZ	.31	.06
BRASTA	-.73	-.09
RAZVOD	.44	.30
DJECAB	-.14	.12
OBRAZI	-.03	-.05
ZAPVRI	-.02	.05
STAMBI	.67	.46
KVASTA	-.53	-.02
MATPRI	.92	.42
ODSAOB	-.44	-.20

U kreiranju izlučene diskriminativne funkcije najveći doprinos daju sljedeće varijable: stambeni status počinitelja, materijalne prilike i razvod počinitelja. Najbolju povezanost s diskriminativnom funkcijom pokazuju sljedeće varijable: stambeni status počinitelja, materijalne prilike i razvod.

grupa	F
nije ranije osuđivan	-.46
ranije osuđivan	.63

Položaj grupnih centroida daju nam za pravo zaključiti da postoje statistički značajne razlike između ranije osuđivanih i ranije neosuđivanih počinitelja nasilničkih delikata i to na način da se uz počinitelje koji su ranije već osuđivani znatno češće vezuje obilježje lošeg stambenog statusa, loših materijalnih prilika i znatno češćeg razvoda.

Podaci koji se vežu uz ranije osuđivane počinitelje nasilničkih delikata kako na ovoj diskriminativnoj funkciji tako i na prethodno analiziranoj diskriminativnoj funkciji daju nam potporu za razmišljanje po kojem počinitelji nasilničkih delikata koji su već ranije osuđivani zapravo predstavljaju određenu skupinu osoba sa nižih margina socijalnog stratuma društva. Je li njihov socijalni položaj posljedica njihovog nasilničkog ponašanja ili je njihovo nasilničko ponašanje posljedica njihovog socijalnog statusa, pitanje je koje ćemo ostaviti otvorenim. Naime, neki raniji sociolozi su smatrali kako je nasilničko ponašanje odgovor osoba iz nižih slojeva društva na njihov realitet. U tom kontekstu možemo spomenuti jedan noviji koncept socijalne isključenosti. Šućur (1995) navodi kako socijalna isključenost "nije sinonim za nedovoljne prihode, već ona podrazumijeva općenito nesudjelovanje u društvenom životu, tj. očituje se u sferama stanovanja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, pristupa različitim uslugama i td. Dakle, isključeni ne samo da su marginalizirani u odnosu na tržište rada, već su neintegrirani u šire društvo". Livrevert (1993; prema: Šućur, 1995) navodi kako su sami uzroci isključenosti višestruki, a kako ih treba tražiti u dugotrajnoj nezaposlenosti, posljedicama industrijskih promjena na nekvalificirani rad, razvoju obiteljskih struktura i slabljenju, odnosno raspadanju tradicionalnih oblika solidarnosti, narastajućem individualizmu, slabljenju tradicionalnih za-

stupničkih institucija. Kategorije osoba koje se nazivaju socijalno isključenima ovise o različitim definicijama isključenosti.

4. ZAKLJUČAK

Uvodno je već rečeno kako nasilničko ponašanje u bilo kojoj formi predstavlja zapravo dio realiteta suvremenog svijeta. Različite kulture, različita društva pokazuju i različit stupanj tolerancije nasilja koje postoji na određenom području u određenom vremenu. To je vrlo bitna okolnost u promišljanju preventivnih strategija. To je zapravo ona krucijalna okolnost o kojoj ovisi koliko će neki "savršeni" preventivski program moći zaživjeti u konkretnoj okolini. To je, nažalost, okolnost koja se vrlo često previda u kreiranju preventivnih programa i često je jedan od bitnih čimbenika neuspješnosti takovih programa. Strana iskustva su nesumnjivo od velike važnosti i vrijednosti. No, programi koji postoje u drugim zemljama ne mogu se nemođificirano aplicirati na područje neke druge države, nekog drugog društva, kulture. Svaka preventivna aktivnost na društvenoj razini mora u značajnom obimu uzimati u obzir značajke te sredine. Zato smo se u ovom istraživanju fokusirali na području jedne županije. Regionalne studije daju puno više vrijednih podataka za promišljanje preventivnih strategija od onih koje se čine na nacionalnoj razini. Nadamo se stoga da rezultati ove studije neće biti kraj neke aktivnosti, već, naprotiv, početak.

LITERATURA

- Kemshall, H. (1999): The assessment and management of violent offenders. In: Kemshall, H., Pritchard, J. (Eds.): Good practice in working with violence. Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia.
- Kovčo, I. (1997): Razlike u nekim socio-ekonomskim, fenomenološkim i penološkim obilježjima počinitelja kaznenog djela ubojstva različitog spola. Disertacija. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Lucas, S. (1993): Where to start and what to ask: an assessment handbook. W.W. Norton and Company, NY.
- Singer, M. (1996): Kriminologija. Globus, Zagreb.
- Šućur, Z. (1995): Socijalnoekonomski status počinitelja kaznenih djela razbojstva i razbojničke krađe. U: Skupina autora: Institucionalni penološki tretman počinitelja kaznenih djela razbojstva i razbojničkih krađa. Fakultet za defektologiju, Visoka policijska škola MUP-a RH, Zagreb.

CHARACTERISTICS OF VIOLENT OFFENDERS CONCERNING THE RECIDIVISM

Summary

The paper emphasises danger of violent crime (especially those directed to life, limb and property – murder, rape and robbery) and necessity of strategy development and use of researches in the purpose of future violent behavior prevention, prevention of special recidivism of violent person. The aim of a paper was to perceive personality and behavior features of murder, rape and robbery perpetrators from Primorsko-goranska county and to test differences regarding recidivism. Results confirm current world knowledge on violent crime perpetrator's features which indicate a need for adaptation and institutionalisation of programmes which have shown expected efficiency in some contemporary countries.

Key words: violent crime, Primorsko-goranska county, recidivism prevention